

N:o 12.

Ank. till Riksd. kansli den 9 april 1891, kl. 1 e. m.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5, med anledning af väckt motion om ändringar i de administrativa stadgandena rörande församlingsrätten.

I motion n:r 120 i Andra Kammaren har herr *Julius Mankell* föreslagit,

att Riksdagen måtte besluta en skrifvelse, att Kongl. Maj:t tacktes i de församlingsrätten berörande administrativa stadganden vidtagna de ändringar, hvarigenom denna rätt betryggas i öfverensstämmelse med de af 1862—63 års riksdag godkända grunder.

Motionären utgår ifrån, att konstitutionsutskottet, som vid 1890 års riksdag afstyrkte den då i Andra Kammaren af herrar Vahlin och P. Andersson i Högkil väckta motionen, n:r 205, om tillägg till regeringsformens § 16 för betryggande af församlingsrätten, yttrat: »Om äfven hithörande stadganden i vissa afseenden skulle kräfva en ny lagstiftning, så är det genom ändring af dessa stadganden rättelse bör åstadkommas».

Motionären vill ej ingå i bedömande af denna åsigts befogenhet, men vill dock taga fasta på utskottets uttalande, att rätta vägen för ändamålets vinnande vore ändring i de församlingsfriheten rörande stadganden eller ordningsföreskrifter, hvilka innehållas förnämligast i Kongl. Maj:ts ordningsstadga för rikets städer af den 24 mars 1868 och i Kongl. Maj:ts kungörelse angående ändring i ordningsstadgan för rikets städer af den 10 december 1886.

Särskildt fästade sig vid den i dessa förordningar stadgade anmänningspligten för föredrag och allmänna sammanträden, framhåller motionären, att denna anmänningspligt jemte några andra restriktioner, rörande församlingsrätten, af 1862—63 års Riksdag utströkos ur Kongl. Maj:ts för Riksdagen framlagda förslag till ny strafflag, och återgifver lagutskottets motivering för denna åtgärd. På grund af detta lagutskottets yttrande beslöt Riksdagen borttaga de viktigaste inskränknin-garna, särdeles anmänningspligten, och bestämmelsen om församlings-rätten fick i 1864 års strafflag den lydelse, den eger i kap. 10 § 15 af nu gällande strafflag. Dermed tycktes i lag och på lagenligt sätt fastslaget, att några i förväg lagda hinder för svenska medborgares rätt att sammankomma till öfverläggning icke ens i form af anmäl-ningspligt skulle få förekomma. Motionären erinrar ock om, att detta skedde i en tid, då talrika möten egde rum med anledning af den då åsyftade representationsförändringen, och i synnerhet att hela landet då var uppfyllt af väpnade skaror, nemligen skarpskyttarne, hvilka så godt som dagligen samlades till öfning i vapnens bruk för fosterlandets försvar, utan att anmälningsskyldighet därför i någon form förefans och utan att ordningen dervid i någon mån stördes.

Detta oaktadt intogos i 1868 års ordningsstadga för städerna *allmänna föredrag* bland de »tillställningar», hvilka borde föregås af an-mälningar och tillstånd, äfvensom i 1886 års kungörelse *allmänna sam-mankomster*. Och härmed blef församlingsrätten, i strid med Riksdag-ens vilja, faktiskt beroende af ordningsmagten och dess underordnade redskap.

Säkert är — framhåller motionären — att nyssnämnda bestäm-melser stredo mot andemeningen i Riksdagens af Konungen sedermera stadfästa beslut, äfvensom att detta missförhållande skulle kunna afhjelpas helt enkelt genom samma bestämmelsers uteslutande.

Må hända skulle man häremot vilja invända, att ur praktisk syn-punkt dock något slags skyldighet till anmälan borde förefinnas, på det tillfälle skulle beredas offentlig myndighet att närvara vid den samman-komst, till hvilken enligt strafflagens kap. 10 § 15 tillträde ej må den samma förvägras. Men just ordet »förvägras», i stället för »beredas», antyder, att sådant af 1863 års Riksdag ansågs obehöfligt, enär offentlig myndighet sjelf borde kunna skaffa sig reda på tiden och rummet för allmänna föredrag eller sammanträden, hvilka numera i de allra flesta fall i tillräckligt lång tid på förhand annonseras. De, som icke annon-seras, torde vara så få och så obetydliga, att offentlig myndighet från dem saklöst kan uteblifva. Och att härigenom ingen olägenhet föror-

sakas, framgår bäst genom ofvan antydda förhållanden före utfärdandet af 1868 års stadga.

Motionären anser således, att åt församlingsrätten i städerna skulle kunna återges dess helgd genom undantagande af föredrag och allmänna sammanträden från de bestämmelser, som äro inryckta i 1868 års stadga och i 1886 års tillägg och ändringar deri. En skrifvelse härom torde — anser han — vid frågans nuvarande ställning vara så mycket lämpligare, som i bästa fall en grundlagsändring skulle förorsaka en tidsutdrägt af flera år och i alla händelser vara svårare att åvägbringa. Och motionären anser skrifvelsen kunna aflåtas, utan att derigenom på något sätt Kongl. Maj:ts rätt till administrativ lagstiftning i förevarande fall erkännes eller ett särskildt grundlagsstadgande till församlingsrättens upprätthållande göres obehöfligt.

Men då motionären ej vill inlåta sig på en närmare formulering af ordalagen, enär den af somliga kunde anses mindre lämplig, gör han i stället ofvanstående yrkande.

Utskottet har ansett skäl föreligga för att, innan det ingår på en pröfning af motionärens förslag i fråga om det viktiga ämnet, gifva en kort återblick på den utveckling, lagstiftningen rörande församlingsrätten företer i vårt land. Deraf vinnes nemligen åtskillig ledning för bedömandet af frågan i hennes nuvarande läge.

Det enda stadgande vidkommande församlingsrätten, som man har sedan äldre tider i vårt land, lär vara en kongl. förordning af den 1 juli 1743. Den utfärdades på riksens ständers tillstyrkan i anledning af det då ännu ej fullt stillade dalupproret och angick »Budkaffors utskickande och omkringbärande i Landsorterne». Deri gör Kongl. Maj:t veterligt, »thet Wi, ej utan besynnerligt missnöije, förnummit, huruledes en del illvillige Personer uti Landsorterne tagit sig thet oråd före, at igenom Budkaffors och skrifteliga Befalningssedlars utskickande omkring Län, Härader och Soknar upbåda Våre undersåtare af Almogen til vissa Samle-Platser, och oloffiga Tåg». Här stadgas: »Then, af hvad Stånd, Embete eller värde han vara må, som fördristar sig under något uptänkligit sken, och under hvad förewändning thet vara må, utsända någre Budkaffor, skrifteliga eller munteliga befallningar, til Almogens sammankallande, Gärders eller almänna skiutzningars utgiörande, skal utan nåde efter föregången Laga ransakning och Dom mista högra

handen samt sedan halshuggas och steglas». Vidare stadgas bland annat: »Om någon Almoge på sådane oloflige bud samlas, så böra the anses såsom Uprosmän, och therföre efter almänna Lagen dömas och straffas.»

Denna gamla kongl. förordning gälde ända till 1849, ehuru naturligtvis otillämplig och otilläpåd. Lagkomitén, som år 1839 fått i uppdrag att utarbete det lagförslag, rörande uppror, upplopp och olofliga sammankomster, som vardt grunden till bestämmelserna i tionde kapitlet af nu gällande strafflag, påpekade också den kongl. förordningens oförenlighet med de förhållanden, under hvilka det nu gälde att lagstifta: »Att sammankalla allmoge till öfverläggning i ett lofligt ärende är i och för sig sjelft lika litet brottsligt som att lyda kallelsen.»

Derjemte hade man sedan den 26 november 1816 att rätta sig efter en kongl. kungörelse »Om sättet för en Menighets hörande i enskildte tillätelige Ärenden», i hvilken Kongl. Maj:t »af förelupne missbruk» fann sig föranlåten att »ytterligare gifva Våre Nådiga Föreskrifter för sådane fall, då någon Innevånare i en Landsort kunde önska att för Ortens gemensamma fördel, i sådane tillåtliga Allmänna Ärenden, hvilka, enligt Författningarne, ej annorlunda böra behandlas, samrådas med flere Socknars eller Häraders Innebyggare och, i sådant afseende, finna tillfällen att få dem hörde».

»Till befordrande af detta äudamål och då Vi äre lika sorgfällige att, med bibehållande af en Laglig frihet under öfverläggningarne, lemna en Menighet rätt att öfver sina samfälta angelägenheter rådpläga, som att, med en bibehållen Laglig ordning, för sådane tillfällen, hindra antingen Lagstridiga företag, eller så beskaffade beslut, som, i följd af bristande upplysning, kunde leda till Menighetens betungande genom onyttiga utgifter, eller till misskännande af Styrelsens omvårdnad», stadgas nu följande förfaringssätt för sammankallande af möten i nämnda syfte: Rätt att sammankalla sådana möten tillkommer, bland enskilda personer, endast fastighetsegare. När en sådan »skulle öfver någon, Orten samfält rörande angelägenhet, vare sig Rättegångs- eller Oeconomiskt Ärende, åstunda gemensam öfverläggning med flera Socknar eller Härader», bör han derom anmäla sig hos kronofogden och, i fall inbyggare eller deras ombud från flere härad skulle sammankallas, hos hvarje behörig kronofogde, för att erhålla deras påskrift på de likalydanda kungörelser, hvilka skola uppläsa från predikstolen i de olika socknar, kallelsen omfattar. Kungörelserna böra »uttryckligen och bestämdt utvisa ärendet». Presten är förbjuden vid ansvar som för embetsförseelse att uppläsa sådan kungörelse, om den ej är försedd

med kronofogdens påskrift. Kronofogden skall genast underrätta konungens befallningshafvande om saken och är skyldig att öfvervara sammankomsten, hvarför han åtnjuter ersättning af den, som kungörelsen begärt och besörjt, enligt resereglementet. Han skall under sammankomsten »utan att inblanda sig i öfverläggningen om det förekommande Ärendet, tillhandagå med upplysningar af hvad Lag och Författningar derom föreskrifva, samt tillse, att ordning och skick bland de församlade vidmakthållas». »Förrän sammankomsten af kronofogden upplöses», bör ett skriftligt, af vederbörande underskrifvet exemplar af beslutet öfverlemnas till honom »till deras egen säkerhet och ortens framtida efterrättelse.»

»Enskild Man — stadgas det till slut — som på annat än nu påbudet sätt, låter kungöra eller föranstalta en så beskaffad Allmänne Sammankomst, skall, ehvad sammankomsten inträffat eller icke, böta från Femtio till Trehundrade Riksdaler». Vidare skall »där, under förvändning af ett loffigt Ärende, öfverläggningen på ett eller annat sätt skulle rigtas till olydnad och lagbrott, sådant, utan ringaste förskoning, efter Lagens stränghet anses och behandlas».

Det är lätt att finna, att det moderna församlingsväsendet, med fredliga möten och meningsyttringar i olika dagens frågor, är på sätt och vis främmande för den här omnämnda lagstiftningen, medan ordalagen dock ingalunda utesluta detta församlingsväsendes inordnande derunder, d. v. s. dess fullständiga undertryckande genom 1743 års kongl. förordning eller dess qväfvande under 1816 års kongl. kungörelsens inskränkningar och tunga former.

Vidare hade bådadera afseende blott på landsbygden. För städerna fans i detta hänseende ingen lagstiftning alls.

Dock synes åtminstone på den tid, då man skred till lagstiftning rörande församlingsväsendet i den form det i vår tid antagit, äfven den kongl. kungörelsen af den 26 november 1816, att döma af yttranden under riksdagsdebatterna, hafva haft föga praktisk tillämpning. Somlige talare kände icke till den; i bondeståndet reste sig motstånd mot de nyföreslagna stadgandena i samma ämne, såsom utgörande ett orådligt intrång på församlingsfriheten, ehuru det äldre stadgandet var vida strängare. Missions-, bibel- och nykterhetsmöten äfvensom andra sammankomster påingo vid sidan om den bestående lagstiftningen och inordnade sig ej under dess former. »Sådana öfverläggningar (nemligen om allmänna ärenden) hafva dock hittills icke ansetts förbjudna. De hafva hvarken varit förbjudna eller tillåtna. Man har ock i allmänhet ansett, att hvad som i lag icke är förbjudet är tillåtet» anmärkte

grefve Eric Sparre vid 1847—48 års riksdag. Dock påpekades af en följande talare under samma debatt, att tillåtelse att utlysa sammankomst blifvit på grund af gällande lagstiftning förvägrad.

I anledning af oron på 1830-talet i Europa och väl närmast till följd af oroligheter, som egt rum i Stockholm, fick lagkomitén 1839 af Kongl. Maj:t i uppdrag att öfverse gällande lagar och stadganden om ansvar å upplopp och säkerheten störande folksamlingar samt hvad vid deras dämpande iakttagas bör, äfvensom föreslå nödiga ändringar deri. Uti sitt samma år färdiga förslag till »förordning angående uppror, upplopp eller oloffliga sammankomster» inryckte komitén också en paragraf, afsedd att begränsa och skydda det lofliga församlingsväsendet. Den fick i den kongl. propositionen till rikets ständer följande lydelse: »§ 9: Ej vare menighet å landet eller i stad förment att sammankomma till öfverläggning om mål eller ärende, som den gemensamt angår; ej eller må sådan sammankomst af offentlig myndighet upplösas, der ej dervid företages något, som mot lag stridande är eller eljest allmän ordning störer. Om tid och ställe för sådan sammankomst skall dock offentliga myndigheten i orten eller staden så långt förut underrättas, att den kan dervid till städes vara, om så nödigt anses. Underlåtes sådan anmälan, vare den, som sammankomsten föranstaltat, förfallen till böter från Femtio till Trehundra riksdaler.»

Lagförslaget möttes med åtskillig misstro och utgick ur riksdagsförhandlingarna i så förändradt skick, att Kongl. Maj:t sedan icke fann sig föranlåten att sanktionera detsamma. Rikets ständer hade sålunda, bland andra ändringar och tillägg, dels föreskrifvit, att militär finge inskrida endast på civil myndighets anfordran, dels insatt en särskild paragraf, stadgande ansvar och straff för den civile embetsman, som vid upprors eller upplopps stillande missbrukar sin myndighet till kränkning af allmän eller enskild rätt eller säkerhet eller underlåter sin embetspligt, och för den militärbefälhafvare, som inskrider med vapenmagt, innan han anlitats af civil myndighet, eller eljest i oträngdt mål sig förgår.

Hvad den nyss anförda paragrafen rörande församlingsrätten vidkommer, erkände emellertid rikets ständer i sin skrifvelse, att »stadgandena i denna § hafva rikets ständer funnit för menigheters frihet att till öfverläggning i lofliga ärenden sammankomma i vida större mån betryggande än kongl. kungörelsen den 26 november 1816». Dock ansågo rikets ständer för sin del, att bötesansvaret för uraktlåten *anmälan* kunde utan våda betydligt nedsättas, och nedsatte det äfven i sin affattning af paragrafen till 25—100 riksdaler. Derjemte undantogos från

anmälningsskyldigheten sådana sammankomster, som äro medgifna eller bestämda »genom lag eller särskild författning».

Skarpa invändningar gjordes för öfrigt under öfverläggningarna mot anmälningsskyldigheten företrädesvis i borgare- och bondestånden. Man ansåg, att paragrafen skulle »endast lända till ökande af kronoåklagares bötesmedel». Bondeståndet omtalas hafva gifvit sitt bifall, först sedan ståndet »vann underrättelse om grunden (till paragrafen) i 1816 års kongl. kungörelse», hvarjemte undantaget för sammankomster, som äro medgifna och bestämda genom lag eller särskild författning, gjorde paragrafen för ståndet antagligare. Yrkanden, som framkommo i preste- och bondestånden, att ordet »menighet» måtte förtydligas, på det att ej blott kommunala sammanträden, utan ock sammankomster af enskilda personer skulle vara otvetydigt tillåtna, lände icke till någon åtgärd.

Ärendet hvilade nu till 1847—48 års riksdag, då det åter kom före genom enskilda motioner. Dessa ledde till, att Riksdagen för sin del antog en lag »angående förändrade stadganden mot uppror och oloffliga sammankomster», hvilken sedan sanktionerades af Kongl. Maj:t och vardt den kongl. förordningen af den 6 februari 1849, hvarvid bland annat kongl. förordningen af den 1 juli 1743 och kongl. kungörelsen af den 26 november 1816 uttryckligen upphäfdes. Den nya lagen var utarbetad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts och ständernas båda affattningar af 1840—41; dock var den särskilda paragrafen om ansvar för civil och militär myndighet vid magtmissbruk här utesluten. Den kongl. förordningen innehåller också paragrafen rörande församlingsrätten (§ 8) i väsentlig öfverensstämmelse med den af rikets ständer 1840—41 antagna lydelsen, och har denna rätt dermed för första gången hos oss blifvit upphöjd till lag.

Den nya förordningen bragtes dock ej åstad genom ståndens eniga samtycke, utan beslöts af de tre högre stånden emot bondeståndet. Detta sistnämnda *förkastade* för sin del lagen dels på den grund, att bestämmelsen om ansvar för civil och militär myndighet, som missbrukade sin befogenhet, derur uteslutits, dels på grund af *anmälningsskyldighets bibehållande* i afseende å sammankomster. Ståndet ansåg — enligt lagutskottets referat af grunderna till den efter första behandlingen derifrån beslutade återremissen — att »det ej borde ådraga någon ansvar, om han i loffliga ärenden sammankallar folk utan att först kungöra sådant för vederbörande myndighet.»

Af ridderskapet och adeln gjordes försök att stänga ämnena för offentliga sammankomsters förhandlingar inom den trånga ram, som 1816 års kongl. kungörelse utstakat. Utskottet hade föreslagit orda-

lagen: »öfverläggning om mål eller ärende, som menigheten rör». Under debatten anmärktes, att hvad som »rör» menigheten, är ju »ej blott dess enskilda angelägenheter, utan ock allt hvad som angår statens värf, det omfattar t. ex. frågor om representationsrätt och om allmänna lagar» etc. För att förebygga detta beslöt ridderskapet och adeln ändring af nyssnämnda ordalag till: »Ärende, som menighetens särskilda angelägenheter rör». Derigenom — menade förslagsställaren — skulle menighet hindras att »falla rikets ständer i embetet». På lagutskottets inbjudning frångick emellertid ridderskapet och adeln sedan detta beslut och antog utskottets förslag, som blifvit godkänt af preste- och borgarestånden.

Äfven i preteståndet påpekades med ogillande den utvidgning af sammankomsternas ämnesval, som utskottet företagit och hvarigenom det gått utom ej blott »rättegångs- eller oekonomiskt ärende», hvarom talas i 1816 års kongl. kungörelse, utan ock formuleringen i förslaget från 1840—41: »mål eller ärende, som den (menigheten) gemensamt angår». Ståndets flertal godkände emellertid utskottets förslag.

Egentligen genomförd tillämpning erhöll emellertid den i lag sålunda inskrifna anmälningsskyldigheten ej heller nu. Under tiden efter 1849 höllos talrika möten, i synnerhet i representationsfrågan, utan att man tänkte på någon anmälan. Skarpskytterörelsen uppstod, och corpserna samlades med och utan vapen till öfningar och öfverläggningar, under tak och under bar himmel, utan att anmälan förekom vid andra tillfällen, än då man sjelf önskade polis för att uppehålla ordningen.

Den kongl. förordningen af den 6 februari 1849 inrycktes med oväsentliga ändringar i förslaget till ny strafflag, som framlades för 1862—63 års riksdag; paragrafen, rörande församlingsrätten, ingick oförändrad. Rikets ständer beslöto emellertid nu att *stryka anmälnings-skyldigheten*, att i stället föreskrifva bötesansvar för ohörsamhet mot myndighets bud om upplösning af sammankomst äfvensom att uttryckligen betona, att på ifrågavarande sammankomster äfven *allmänna* ärenden få behandlas. Paragrafen erhöll af Riksdagen denna lydelse:

Kap. 10 § 14: »Sammankommer menighet å landet eller i stad till öfverläggning om allmänt eller menigheten särskildt rörande ärende, då må tillträde till sammankomsten ej offentlig myndighet förvägras. Ej må sammankomsten af myndigheten upplösas, så framt dervid ej företages något, som emot lag stridande är eller eljest allmän ordning störer. Den, som underlåter att hörsamma myndighetens bud i ty fall, straffes med böter från och med tio till och med 200 riksdaler».

Rikets ständer yttra härom i sin skrifvelse (n:r 185) till Kongl. Maj:t:

»Dessutom hafva rikets ständer ansett det i 14 § förekommande medgifvande af rätt till allmänna sammankomsters hållande, hvilket medgifvande är uttryckt genom denna ordställning: »Ej vare menighet å landet eller i stad förment att sammankomma till öfverläggning om mål eller ärende, som menigheten rörer», samt den längre ned i paragrafen gjorda förutsättning, att sammankomsten redan kan vara »genom lag eller särskildt stadgande bestämd», endast afse en sådan menighet, som utgör en i judicielt-administrativt hänseende redan bildad kommun, såsom ett härad eller en socken, hvaraf man skulle kunna förledas till den slutsats, att offentliga sammankomster af personer, som icke representera någon sådan menighet, skulle vara förbjudna. Och för det andra synes uttrycket »mål eller ärende», som menigheten rörer, syfta endast på frågor, som direkt röra menigheten såsom *sådan* — såsom kommun. Genom att helt enkelt utesluta ifrågavarande paragraf skulle väl följderna blifva, att sammankomster af alla slag, enär de icke vore i lag förbjudna, borde anses tillåtna; men då beröfvades ock polismagten alla vapen, i händelse församlingsfriheten skulle någon gång missbrukas till brottsliga företag. Rikets ständer hafva därför, och då det för ty är af vigt, att tillträde till sådana sammankomster varder genom lag tillförsäkradt den offentliga myndigheten och att denna må ega upplösa densamma, så framt dervid företages något, som emot lag stridande är eller eljest allmän ordning störer, gifvit åt denna paragraf en redaktion, hvarigenom dessa rättigheter fortfarande förbehållas den offentliga myndigheten, men som för öfrigt icke direkt uttalar något medgifvande i afseende å församlingsfriheten, utan förutsätter denna såsom gifven. Och har derjemte funnits nödigt att stadga straff för den, som underlåter att hörsamma myndighetens bud med afseende å sammankomstens upplösning. — Deremot hafva rikets ständer ansett stadgandet, att sammankomsten skall hos den offentliga myndigheten anmälas, böra ur förslaget utgå. Klagan har nemligen försports öfver den omgång och den tidsutdrägt, som härigenom å landet ofta förorsakas, då den offentliga myndighetens representant är boende på långt afstånd eller ej kan anträffas; och med den utsträckning, offentligheten hos oss vunnit, lärer ej skäligen kunna befaras, att en sådan sammankomst skulle kunna hållas hemlig. Åsyftades någon gång sådant, i afsigt att träffa brottsliga rådslag, vore den återhållande kraften i detta lagbud säkerligen ingen, så vida man ej ville skärpa straffet

för underlåtenhet till en grad, som åter för vanliga fall vore allt för obillig».

Paragrafen i sin ofvannämnda, af lagutskottet föreslagna lydelse godkändes af ridderskapet och adeln, borgare- och bondestånden utan diskussion och votering, i presteståndet efter meningsbyte med 16 röster mot 14, som voro emot anmälningspligtens borttagande och för Kongl. Maj:ts förslag.

I den form, rikets ständer gifvit åt paragrafen, ingick den i 1864 års strafflag och kvarstår än i dag oförändrad såsom § 15 i 10 kap.

Af denna historiska återblick framgår:

att lagstiftningen rörande församlingsrätten varit till väsentlig del administrativ intill 1849 och att med utfärdande af den kongl. förordningen af den 6 februari nämnda år denna rätt vardt föremål för lagstiftning af Konung och Riksdag gemensamt;

att lagstiftningen i detta ämne intill nämnda år gält landsbygden allena, medan för städerna bestämmelser saknades;

att församlingsrätten från och med utfärdandet af kongl. förordningen den 6 februari 1849 uttryckligen är i lag medgifven, men underkastad vissa begränsningar för så väl land som stad, men att 1864 års strafflag låter den förutsättas som gifven, medan inskränkningarna deri faststälts genom lag, stiftad af Konung och Riksdag gemensamt;

att omfånget af de ärenden, som på offentliga sammankomster finge behandlas, i lagstiftningen gradvis utvidgats, tills omsider i 1864 års strafflag uttryckligen erkändes, att äfven allmänna ärenden der finge utgöra föremål för öfverläggning, men att i detta afseende sed gått före lag;

att anmälningspligt varit föreskrifven sedan 1816, men uppkallat emot sig stigande motstånd, tills den, enligt rikets ständers beslut, vid den nya strafflagens antagande afskaffades för så väl stad som land, särskildt med hänsyn till de myckna besvärigheter, hvarmed iakttagandet af denna skyldighet var förknippadt på landsbygden, men att äfven i detta afseende sed delvis gått före lag.

Fyra år efter nya strafflagens utfärdande, den 24 mars 1868, utfärdades emellertid på administrativ väg den kongl. ordningsstadgan för rikets städer, hvars 13 och 30 §§ äfven innehålla bestämmelser rörande församlingsrätten. Särskildt med hänsyn till densamma gjordes

i båda paragraferna genom kongl. kungörelsen af den 10 december 1886 vissa tillägg och ändringar. De båda paragraferna lyda i sin nuvarande form sålunda:

§ 13.

»Hvar och en, som vill i stad eller å dess område gifva offentlig föreställning, såsom skådespel, lindansning, konstridning, förevisa djur, konststycke eller annat dylikt, hålla konsert eller eljest utföra musik, anställa maskerad, bal, lekstuga eller andra nöjen, hålla allmänt föredrag som ej är att hänföra till andaktsöfning eller föreläsning vid läroanstalt, hålla allmänt sammanträde eller göra andra tillställningar af hvad beskaffenhet som helst, hvilka genom allmän tidning, anslag eller annorledes kungöras, eller hvar till inträdeskort försäljas eller afgift på ett eller annat sätt från allmänheten fordras, begäres eller mottages, eller till hvilka allmänheten eljest har tillträde, skall derom göra anmälan hos polismyndigheten. I fall tillställningen kungöres genom allmän tidning, skall denna anmälan ske före kungörandet och eljest, der så ske kan, minst 24 timmar före tillställningens början. Den, som anmäler tillställningen, vare pliktig, när det af polismyndigheten påfordras, ej mindre att styrka, att den uppgifna lokalen eller platsen blifvit af egaren eller innehafvaren upplåten för ändamålet, än äfven att om tillställningens ändamål och beskaffenhet lemna polismyndigheten de upplysningar, denna äskar för att kunna meddela erforderliga ordningsföreskrifter; allt vid äfventyr, att tillställningen eljest anses icke vara behörigen anmäld.

Är fråga om maskerad, bal, lekstuga, lindansning, positivspelning eller dylikt, akrobatiska konststycken, konstridning, djurförevisning eller andra med dessa jemförliga tillställningar, eller skall tillställning ega rum på gata, torg eller annan allmän plats eller på annat under bar himmel beläget ställe, till hvilket allmänheten eljest har obehindradt tillträde; då skall polismyndighetens tillstånd afvaktas, och vare förbudet att, innan tillstånd meddelats, utlemna inträdeskort, fordra, begära eller mottaga afgift.

Den, som gjort anmälan om tillställning, vare sig tillstånd erfordras eller icke, har att ställa sig till efterrättelse de ordningsföreskrifter, som kunna af polismyndigheten meddelas.

Underlåter någon hvad här är stadgadt, eller försummar egare eller innehafvare af lokal eller plats, som för tillställning kommer att begagnas, att före tillställningens början göra sig förvissad att tillställ-

ningen blifvit vederbörligen anmäld eller i fall, der sådant erfordras, tillåten, böte från och med 5 till och med 100 kronor.

Der sig visar, att tillställning, som här ofvan omförmäles, åsyftar eller innebär något, som strider mot sedlighet eller allmän lag eller föranleder till svårare oordning, eger polismyndigheten att dess förnyande förbjuda. I nu nämnda fall, äfvensom då tillställningen utan vederbörlig anmälan eller tillåtelse eger rum eller bland de närvarande uppkommer oordning af svårare beskaffenhet, den der icke genom deltagarnes i densamma aflägsnande kan undanrödjas, må sammankomsten af polismyndigheten upplösas; och vare alla de, som å stället sig församlat, pligtige att, på nämnda myndighets uppmaning, derifrån sig begifva, vid bot från och med 5 till och med 100 kronor för en hvar, som icke ställer sig sådan uppmaning till efterrättelse.»

§ 30.

»Hvad i denna stadga är föreskrifvet om stad, gälle äfven i tillämpliga delar för köping, hamn, fiskläge och annat ställe med större sammanträngd befolkning, då konungens befallningshafvande, efter vederbörandes hörande, sådant förordnar genom beslut, som skall Kongl. Maj:ts pröfning underställas; skolandet konungens befallningshafvande i sammanhang härmed, efter det vederbörande blifvit hörde, jemväl underställa Kongl. Maj:ts pröfning förslag om hvilka styrelser eller myndigheter böra på sådant ställe fullgöra hvad som i stad, enligt stadgan, åligger magistrat eller annan lokalmyndighet derstädes, samt om dessa styrelsers eller myndigheters sammansättning och vidden af deras befogenhet uti ifrågavarande hänseende.

Konungens befallningshafvande ege jemväl, der omständigheterna dertill föranleda, att, efter vederbörandes hörande, genom beslut, som underställes Kongl. Maj:ts pröfning, särskildt förordna, att hvad i 13 § är stadgadt skall tillämpas å visst område invid eller i närheten af stad, och tillkommer i ty fall inom sådant område kronofogde enahanda befogenhet, som enligt 13 § är i fråga om stad tillagd polismyndighet derstädes.»

Genom dessa båda paragrafer i ordningsstadgan tillkommo en del mer eller mindre inskränkande bestämmelser rörande församlingsrätten, sådan den i 1864 års strafflag blifvit fastställd, hvaribland hufvudsakligen,

enligt 1868 års stadga:

- 1) Anmälningssplikten vid bötesansvar återinfördes för stads-samhällena och omfattar uttryckligen offentliga föredrag, medan offentliga sammankomster ej äro derifrån undantagna;
- 2) sammankomster under bar himmel gjordes beroende af polis-myndighetens tillstånd;
- 3) tillades polismyndighet befogenhet att under vissa förhål-landen förbjuda offentligt föredrags eller annan »tillställnings» för-nyande;
- 4) lades i polismyndighets hand att upplösa »tillställning», som hålles utan vederbörlig anmälan eller tillåtelse;
- 5) dessa bestämmelser, rörande stadssamhällena, kunna utsträckas till andra orter med större sammanträngd befolkning.

Enligt kongl. kungörelsen af den 10 december 1886:

- 6) anmälningssplikten och öfriga bestämmelser utsträcktes uttryck-ligen till att gälla för »allmänt sammanträde» och öfver hufvud för alla »tillställningar», vid hvilka allmänheten har tillträde;
- 7) åtskilliga föreskrifter gäfvos, rörande tid etc., utan hvilkas uppfyllande anmälan icke kunde sägas behörigen vara gjord;
- 8) ordningsstadgan kunde utsträckas till att gälla kommuner och områden vid eller i närheten af stad.

I synnerhet de senaste åren 1886—90 hafva utmärkts genom en flitig användning af de bestämmelser, som så väl i strafflagen som i administrativa stadgar förefinnas rörande församlingsrätten. Orsaken dertill är i hvar mans hågkomst. Dessa år hafva hos oss utmärkts genom uppkomsten och utvecklingen af flere för vårt land hittills okända rörelser på det sociala och religiösa området, hvilka direkt vände sig till massan af folket, användande offentliga sammankomster och före-drag såsom hufvudsakligt meningsspridningsmedel, och hvilka ej blott genom det vidtgående i sina syften, utan ock genom det agitatoriska och utmanande i sättet för sitt framträdande lockade ordningsmagten till att intill yttersta gräns anlita de repressiva medel, lagstiftningen lagt i hennes hand, och ej sällan till att gå derutöfver Dessa gångna

år äro derfor särdeles lärorika för bedömande af, hvilka gränser verkligen äro i närvarande tid dragna för församlingsrätten i vårt land och huru gällande bestämmelser tagit sig ut i den praktiska tillämpningen. Grunddragen kunna tecknas med ledning af ett antal mera allmänt kända sakförhållanden, af hvilka äfvenledes slutsatser kunna dragas om hvad som derutinnan synes vara väl bestämdt och hvad som torde tarfva ändring och förbättring.

1) *Anmälningspligten.* Ordningsstadgan föreskrifver härom, att anmälan af offentligt möte eller föredrag skall göras hos polismyndigheten, innan det kungöres i allmän tidning, och eljest, der så ske kan, minst 24 timmar före tillställningens början. Vidare är den, som anmäler tillställningen, »pliktig, när det af polismyndigheten påfordras, ej mindre att styrka, att den uppgifna lokalen eller platsen blifvit af egaren eller innehafvaren upplåten för ändamålet, än äfven att om tillställningens ändamål och beskaffenhet lemna polismyndigheten de upplysningar, denna äskar för att kunna meddela erforderliga ordningsföreskrifter»; allt vid äfventyr att tillställningen eljest anses icke vara berättigad anmäld.

Men då »tillställningen utan vederbörlig anmälan eger rum», »må sammankomsten af polismyndigheten upplösas».

Med dessa bestämmelser hafva påtagligen ej oafsevärda inskränkningar blifvit gjorda i församlingsrätten, sådan denna är i 10 kap. 15 § strafflagen utstakad, och i synnerhet framstår detta som ett sakförhållande, då man tager kännedom om, huru anmälningspligten under de ofvannämnda åren blifvit tillämpad.

Först må här vid lag påminnas om, att i flere fall möten och föredrag blifvit förhindrade, förbjudna och åtminstone i ett fall ett redan påbörjadt möte upplöst på grund af dels försummad, dels icke formrigtig eller för sen eller icke till rätt myndighet lemnad anmälan. Detta tillvägagående måste anses öfverskrida ändamålet med anmälingen, hvilken ju endast afser att i tid sätta polismyndigheten i kännedom om, att mötet eller föredraget hålles, på det att den dervid må kunna vara tillstädes äfvensom gifva nödiga ordningsföreskrifter. Då polismyndigheten kunnat förbjuda tillställningen, har han tydligen tids nog för nämnda ändamål haft kännedom om densamma, och der hon upplöser den, är hon ju närvarande. Det kan derjemte knappast anses tillbörligt, att en enda mötesdeltagares, låt vara tillställarens, försummelse skall lägga i polismyndighetens hand en sammankomst, der ett flertal medborgare samlas för att öfverlägga må hända om ett för dem angeläget ärende, hvilket ej tål uppskof. För försummelse af anmälan bör

ansvaret i alla händelser drabba den försummande allena, men ej öfrige medborgare, hvilka deruti hafva ingen del. Dessutom synes befogenheten att af sådan anledning upplösa sammankomst knappast förenlig med strafflagens 10 kap. 15 §, der det heter, att offentlig sammankomst ej må af myndigheten upplösas, så framt *dervid* ej företages något, som emot lag stridande är eller eljest allmän ordning störer. Men försummandet af anmälan är ej något, som företages *vid* sammankomsten, utan dessförinnan. Tillika bör bemärkas, att försummelse af anmälan tydligen ej är närmelsevis en så svår förseelse, som strafflagen förutsätter för ordningsmagtens befogenhet att upplösa ett möte. Om anmälningspligten för offentliga sammankomster skall bibehållas, synes det därför vara nödvändigt, att påföljden af försummelse der vid lag stannar vid böterna för tillställaren, men ej sträcker sig till någon rätt för polis-magten att förbjuda eller upplösa sammankomsten.

Detsamma synes böra gälla ännu mycket mer vid anmälan, der ej föreskrifna former iakttagits. Ordningsstadgans föreskrifter rörande en formriktig anmälan äro så pass mångahanda, att det är blott allt för lätt att begå någon uraktlåtenhet eller något formfel, såsom äfven erfarenheten utvisat, i det att ej ringa antal fall inträffat, då tillställare af offentliga sammankomster blifvit af sådan anledning bötfälde, och då dylika sammankomster, särskildt föredrag, blifvit af samma grund förhindrade, förbjudna, till och med upplösta.

Derjemte visa sig sjelfva de hithörande föreskrifterna i somliga fall mindre praktiska, såsom den, att anmälan skall föregå annonsering, och den, att anmälan, der så ske kan, skall ega rum minst 24 timmar före tillställningens början. Den förra kan vara hindersam i smärre samhällen, der tidning utkommer kanske blott en eller ett par gånger i veckan. Båda föreskrifterna, och i synnerhet den senare, äro olämpliga under valrörelse, der det kan hända, att möten måste beslutas i sista stund och annonseras i samma dags tidningar eller affischeras.

Skall anmälningspligten bibehållas, torde församlingsrätten också böra genom särskilda bestämmelser skyddas mot trakasserier vid sidan af ordningsstadgan. Flerstädes lärer det hafva förekommit stora svårigheter att göra anmälan i föreskrifven form, i det att vederbörande myndighetsperson ej varit att träffa, och det synes därför vara af nöden att föreskrifva sådana anordningar, hvarigenom anmälan hastigt, lätt och när som helst kan ega rum. Erfarenheten visar äfven, att myndigheter på flere ställen ansett sig befogade att utfärda föreskrifter rörande anmälningspligten vid sidan af och utöfver ordningsstadgan. Sålunda lärer det nu vara rätt allmänt vedertaget bruk åtmin-

stone, i de större samhällena att fordra skriftlig anmälan, något som ju för ordningens skull är fördelaktigt, men hvarom dock ingenting står i ordningsstadgan. Vid ett och annat tillfälle omtalas, att den anmälande ålagts personlig inställelse. När åter t. ex. man funnit sig befogad att föreskrifva, att anmälan får ske endast inför sittande rätt hvarje måndag och torsdag, så skulle ett sådant beslut kanske upphävas, derest det öfverklagades. Men då öfvergången från viktigare lokala ordningsbestämmelser rörande församlingsrätten, hvilka sannolikt skulle på ingifna besvär upphävas, till mindre viktiga, hvilka må hända skulle lemnas oantastade, är omärklig, så synes det ej vara ur vägen att fullständigt undantaga detta ämne från det kommunala lagstiftningsområdet. Några försök af enskilda kommuner att inom sina områden lägga ytterligare band på församlingsfriheten genom att belägga med böter upplåtelse af mark till sammankomster utan kommunalnämndens tillstånd hafva för öfrigt redan blifvit ogillade dels af Kongl. Maj:t på administrativ väg (Veckholms socken), dels genom hofrätts dom (S:t Johannis församling).

Uppgiften för bestämmelser på detta område är tydligen att gifva anmälningspligten den lätta, bekväma och mot trakasserier tryggade form, som nutidens utvecklade församlingsväsende kräver. Ty nämnda skyldighet är ju ej afsedd att hindra eller försvåra offentliga sammankomster, utan endast att gifva ordningsmagten tillfälle att vid dem närvara, dels för att öfvervaka, huruvida något olagligt företages, dels och framför allt för att kunna ingripa vid oordningar af panik, trängsel o. s. v.

I de allra flesta fall är anmälan ur sådan synpunkt öfver hufvud mindre nödig. Enskilda sammankomster för stängda dörrar äro icke föremål för denna ordningsstadgas föreskrifter; de offentliga sammankomsterna åter annonseras eller affischeras så i ögonen fallande, att polismyndigheten har godt tillfälle att hålla reda på, hvar och när de förekomma, samt derefter vidtaga sina mått och steg. Endast i större samhällena, der det skulle vålla polismyndigheten någon tidsutdrägt att genom tidningarna eller på annat sätt inhemta kännedom om kungjorda sammankomster, deras syfte och anordning, synes något egenligt behof af sådan anmälan förefinnas.

2) Rörande *sammankomster under bar himmel*, »på gata, torg eller annan allmän plats eller på annat under bar himmel beläget ställe, till hvilket allmänheten eljest har obehindradt tillträde», skall polismyndighets tillstånd afvaktas.

I början af den nämnda perioden lade ordningsmagten i större

så väl som i mindre städer så godt som inga hinder i vägen för sådana sammankomster. Möten å allmänna platser ej mindre än tåg och processioner genom gatorna medgäfvos. Detta skedde ock, såsom förut blifvit nämnt, enligt häfdvunnen sed. Men inom kort begagnade dels polismagten sin af ordningsstadgan medgifna befogenhet på detta område, dels samhällets myndigheter sin dispositionsrätt öfver den staden tillhöriga mark med snarare för ringa än för mycken hänsyn, i det att så väl i större samhällen allt för ogynsamma och ur vägen liggande platser anvisats för möten under bar himmel som ock i mindre städer all stadens mark förbjöds för sammankomster, utan att med skäl kunde mot dessa anföras, att de skulle störa ordningen. Sålunda nekades exempelvis plats för möten rörande lifsmedelstullarne, rösträtten, den så kallade munkorgslagen, och mötesdeltagarne fingo då samlas på landsbygden utanför stadens jord. Likaså förbjödos processioner, mot hvilka tillförening ingen tänkt på att lägga hinder i vägen.

Men till församlingsfriheten äro möten under bar himmel och demonstrationståg ett ganska viktigt tillbehör, dels i och för den meningsspridning, som ingår i yttrandefriheten, dels och förnämligast på grund af svårigheten att i mindre samhällen erhålla lämplig lokal, eller öfver hufvud någon lokal alls, för möten. Der ingen lämplig lokal finnes, eller der egaren af sådan lokal ej vill upplåta densamma, varder församlingsfriheten faktiskt tillintetgjord, der myndigheten har oinskränkt rätt att förbjuda möten å offentliga platser, hvarigenom yttrandefrihetens ventil i ett sådant samhälle kan blifva försvarligt tilltäppt.

Å andra sidan är det ju oemotsägligt, att det ej går för sig att i ett stadssamhälle medgifva oinskränkt frihet att samlas hvar som helst. Trafiken och ordningen på gatorna hafva sina kraf, som icke få åsidosättas. Derfor synes det vara påkalladt, att så väl anmälningspligten bibehålles för sådana sammankomster, ehuru i möjligast lätta och beqväma former, som ock polismyndighetens tillstånd för sammankomsten erfordras, dock att vägran från dennas sida i afseende å för mötet sökt plats bör vara grundad på giltiga skäl, så att plats ej må af polismyndighet nekas för en sammankomst, och procession ej förbjudas, der ej allvarsamma trafik hinder, skada för anläggningar, vägende ordnings-skäl o. s. v. föreligga. Erfarenheten från utlandet, särskildt England och Nordamerika, visar, att sådana grundsatser kunna utan olägenhet följas.

Den dispositionsrätt, kommunen utöfvar öfver sådan densamma tillhörig mark, som ej räknas till »allmänna platser», har ett inflytande på denna sida af församlingsrätten, hvilket ej får förbises. Frågan

hårom står emellertid på sidan om ordningsstadgans hithörande föreskrifter, hvilka gälla polismyndigheten, och det faller utom utskottets uppgift att ingå derpå.

Slutligen må anmärkas, att det lärer förekommit, att polismyndighet ej vägrat tillstånd till begagnande af en viss plats, men fördröjt tillåtelsen så länge, tills det blifvit för sent att annonsera och förbereda mötet för den dag, då det borde ega rum. Ett stadgande, som förbjuder godtyckligt dröjsmål vid meddelandet af tillstånd, torde af denna grund vara på sin plats.

3) *Föredrags etc. förnyande.* Ordningsstadgan föreskrifver, att »der sig visar, att tillställning, som här ofvan omförmäles (hvaribland offentliga möten och föredrag), åsyftar eller innebär något, som strider mot sedlighet eller allmän lag eller föranleder till svårare oordning, eger polismyndigheten att dess förnyande förbjuda».

Vid tillämpningen af ordet »förnyande» i fråga om föredrag etc. hafva ej sällan rent orimliga tolkningar praktiserats, hvarom utskottet icke torde behöfva påminna. Men omsider synas här vid lag ungefär följande, så att säga, rättsregler utvecklade sig: Föredrag, som i ett samhälle blifvit åtaladt såsom förgrifligt, får der icke förnyas, förr än domstolsutslag frikänt det; samma föredrag får deremot hållas i andra samhällen, tills dom fallit. Dömdt föredrag får ingenstädes åter hållas. När föreläsare blifvit dömd i ett samhälle för ett föredrag och vill der hålla *andra* föredrag, är det honom tillåtet. Här vid lag är dock intet fastställt genom högsta domstols utslag, utan förnämligast genom justitieombudsmans ingripande och hofrättsdomar i vissa fall. Vidare har polismyndighet ett par gånger förbjudit uppläsande ur bok af tryckt föredrag, som i skrift blifvit frikändt af jury, medan föreläsaren dömts af domstol, därför att han muntligen hållit det.

Ehuru i några afseenden rimligare grundsatser sålunda efter hand blifvit gällande i hvad som skall anses för otillåtet förnyande af föredrag emot hvad som under en tid höll på att vinna häfd, är dock svårt att se, hvarför denna bestämmelse öfver hufvud förtjenar vidhållas. I ett föredrag kunna nemligen blott vissa ord och meningar vara förgrifliga, medan det i öfrigt håller sig inom ostraffliga gränser. Föredraget är oantastligt, om blott dessa ord må hända helt obetydligt ändras. Å andra sidan är ingenting lättare än att förse ett förbjudet föredrag med en annan titel och derigenom vinna rätt att hålla det, äfven med de förgrifliga orden, eller att inlägga dessa i ett annat föredrag. De ifrågasvarande orden åtalas visserligen då å nyo; men detsamma skulle skett, derest samma titel begagnats eller samma föredrag å nyo hållits. På

sådant sätt kommer man tydligen ingen hvart, så snart man ej vill åter öppna dörren för det polisgodtycke, hvilket en tid rådde vid tolkningen af detta ordningsstadgans uttryck.

Derför synes snarare skäl vara att alldeles utstryka bestämmelsen om föredrags förnyande samt åtnöja sig med åtal för ordalag, som anses förgripliga.

4) På ett och annat ställe har polismyndigheten bestämt *tiden* för offentlig sammankomst eller föredrag. Särskildt har på ett flertal håll tid sålunda blifvit föreskrifven för frälsningsarméns möten. Kongl. Maj:t har i förvaltningsväg än godkänt en sådan föreskrift, hvad frälsningsarmén vidkommer, och än upphäft den, medan åter högsta domstolen i ett besvärsmål den 20 juni 1890 godkänt polismyndighetens åtgärd. Så väl sistnämnda domslut som flere utslag, gifna af Kongl. Maj:t i förvaltningsväg, synas bekräfta polismyndighetens rätt att föreskrifva tid för offentlig sammankomst, som ej är att räkna till andaktsöfning. Tydligen är också detta en afsevärd inskränkning i församlingsrätten, enär de åhörare och mötesmedlemmar, man söker, må hända hafva blott en viss tid på dagen ledig, och förbud mot att begagna denna tid för sammankomsten är hardt när lika med förbud af sammankomsten sjelf. Utan tvifvel kräfves någon i lagbestämmelser gifven trygghet för, att församlingsfriheten ej må kunna inkräktas genom godtyckliga föreskrifter i detta hänseende från ordningsmagtens sida.

Föreningsrätten. Medan församlingsrätten i vårt land varit i äldre tider rätt bristfälligt erkänd af lagstiftningen och äfven af senare tiders administrativa lagstadganden betydligt inskränkts samt ännu mera i praktiken kringskurits, har deremot föreningsrätten varit i jmförelsevis hög grad hållen i helgd. Den har ansetts tillhöra det privata område, inom hvilket ordningsmagten ej haft rätt att sträcka sin hand. Blott några undantag äro från de senare åren att anteckna. Sålunda lär polisen hafva inträngt i och bevistat några sammanträden af socialdemokratiska föreningar, och vid några tillfällen hafva uppgifter om stadgar, ledamotstal o. s. v. affordrats föreningar. Sådana intrång eller försök dertill hafva dock kunnat tillbakavisas.

Ett vittnesbörd om föreningsrättens helgd har bland annat varit, att, när förbud mött för hållande af föredrag i ett samhälle, man plägar bilda för syns skull en förening af de samlade, och har sedan föredraget kunnat obehindradt hållas inför dem, utan att polismyndigheten ansetts ega rätt att ingripa eller ens höra på.

Af det sagda framgår, att ordningsstadgans bestämmelser rörande församlingsrätten med få undantag förefalla mindre lämpliga, i det de dels lemna åt polismyndigheten en allt för omfattande och godtycklig magt med hänsyn till denna viktiga medborgerliga rättighet, dels äro oändamålsenliga.

Man skulle på grund häraf kunna nära nog fullständigt instämma med motionären i hans yrkande, att samma tillstånd i afseende å församlingsrätten måtte återställas, som rådde före ordningsstadgans utfärdande.

Dock möta häremot några invändningar, grundade äfven de på de senaste årens erfarenhet.

Det heter i strafflagens oftanämnda 10 kap. 15 §: »Ej må sammankomsten af myndigheten upplösas, så framt därvid ej företages något, som emot lag stridande är eller eljest allmän ordning störer».

Flere upplösningar, grundade på den i paragrafen gifna anledningen, hafva under de senare åren förekommit, i det att under mötet eller föredraget ord fälts, som den närvarande representanten för ordningsmagten ansett lagstridiga, och han ansett strafflagens uttryck »företages» böra så tolkas, att det äfven inbegriper *yttranden*. På grund af »företag» i ordets egentliga mening (jempföör uttrycket i 1862—63 års Riksdags skrifvelse, se ofvan sid. 9) eller förberedelser dertill har intet möte blifvit upplöst. Det tillkommer icke utskottet att ingå i någon pröfning af, huruvida nämnda tolkning är den rigtiga eller ej, utan vill blott framhålla, att lika litet som ett helt möte kan anses solidariskt med en begången försummelse vid anmälan, lika litet kan det anses utan vidare solidariskt med ett yttrande af en särskild uppträdande talare, hvilket kanske tvärt om har mötets allmänna mening emot sig.

Den nämnda tolkningen är fastställd i två fall genom underdomstols och hofrätts utslag, medan högsta domstolen ej fått tillfälle uttala sig derom.

Emellertid kan utskottet icke undgå att framhålla, att, om nämnda tolkning vidhålles, det, ur församlingsfrihetens synpunkt, varder angelägnare än eljest att stadga, det offentlig sammankomst ej må upplösas af ordningsmagten, utan att derpå följer åtal mot den, som förgått sig. Den i § 19 mom. 1 af kongl. förordningen om strafflagens införande föreskrifna åtalsskyldighet synes nemligen icke täcka alla här möjligen förekommande fall, och mötesupplösning utan åtal har i flere fall faktiskt egt rum, åtskilliga gånger under förhållanden och på grund af anledningar, som inskräpa nödvändigheten af en sådan anordning som den föreslagna. Frånvaron af en sådan skyldighet minskar påtagligen

polismyndighetens ansvarskänsla vid utöfningen af denna grannliga rättighet, enär han ju är fritagen från hvarje åliggande att med bevis styrka befogenheten af sin åtgärd. Ja, det står polistjenstemannen öppet att uppsåtligen omintetgöra ett misshagligt möte genom att af-tala med en person att dervid uppträda och yttra något, som gifver honom skenbart skäl att ingripa. I vår tryckfrihetsförordning är stad-gadt, att åtal skall följa på tryckt skrifts konfiskering. En sådan an-ordning som den nämnda stode i öfverensstämmelse härmed.

Församlingsfriheten intager i samhällen med utveckladt offentligt lif en knappast mindre vigtig plats bland medborgerliga rättigheter än tryckfriheten. I vår tid, för hvilken frivillig samverkan mellan med-borgare till främjande af allehanda allmänna intressen och syftsmål är ett utmärkande drag, har föreningsväsendet uppnått en utbredning som aldrig tillföre sedan medeltiden, och församlingsväsendet står i om-fattande betydelse knappast efter sin motbild under antiken, medan det öfverträffar den i mångfalden af sina uppgifter. Vid sidan af det tryckta ordet utgör församlings- och föreningsväsendet ett hufvudmedel för samhällsutvecklingen. Det kan sägas, att om tryckfriheten är det nu-tida fria samhällets ena lunga, så är förenings- och församlingsfriheten dess andra.

Under sådana förhållanden, och då äfven i vårt land så väl före-nings- som ock församlingsväsendet i synnerhet under de senare år-tiondena tagit stor omfattning och numera spelar en synnerligen fram-skjuten rol i samhällslifvet, kan det svårigen anses tillbörligt, att vig-tiga delar af församlingsrätten samordnas med så underordnade och med densamma olikartade föremål, om hvilka för öfrigt är fråga i ord-ningsstadgans ofvan anförda § 13. Föreningsväsendets särskilda upp-gifter och vilkor kräfva påtagligen en särskild lagstiftning. Likaså måste anses oförenligt med dess stora medborgerliga betydelse, att så hufvudsakliga delar af densamma, som äro inrymda i ordningsstadgan, utgöra föremål för administrativ lagstiftning. I detta sammanhang bör ock uppmärksammas, att genom ordningsstadgan på administrativ väg införts för stadssamhällena den anmälningspligt, som på grund af rikets ständers beslut en gång utstruktits ur allmän lag. Med samma rätt, som Kongl. Maj:t utfärdat de nämnda föreskrifterna att gälla för stadssam-hällena och som länsstyrelserna tillerkänts rätt att, efter Kongl. Maj:ts

pröfning, utsträcka dem att gälla äfven för vissa landtkommuner, kan Kongl. Maj:t påtagligen efter hand eller med ens göra dem gällande i rikets öfriga kommuner och derigenom faktiskt upphäfva och ändra gällande lag.

Af det sagda skulle närmast följa hemställan om en skrifvelse till Kongl. Maj:t om utarbetande och framläggande för Riksdagen af lämpliga lagbestämmelser rörande församlingsrätten, hvarigenom denna blefve bättre tryggad än erfarenheten utvisar att nu gällande lagstadganden i vissa afseenden förmå. Men då detta icke ligger inom utskottets befogenhet, får utskottet — som föreställer sig att Kongl. Maj:t skall låta sig angeläget vara att få med det snaraste genom lag fastställa de i ordningsstadgan inryckta föreskrifter rörande församlingsrätten, hvilka det kan vara af vigt att bibehålla — hemställa,

att Andra Kammaran ville för sin del besluta, att Riksdagen, i afvaktan att en lag rörande församlingsrätten må komma till stånd, i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, det Kongl. Maj:t täcktes låta omarbete § 13 i nu gällande ordningsstadga för rikets städer, i hufvudsakligt syfte, att de derstädes gifna bestämmelserna, för så vidt de röra allmänna föredrag och allmänna sammankomster, måtte, till förekommande af missförstånd och godtycke, ändras och förtydligas.

Stockholm den 9 april 1891.

På utskottets vägnar:

G. F. Östberg.

Reservation

af herrar *Östberg, A. Svensson, Mallmin* och *J. A. Johansson*, som med godkännande af utskottets hemställan ansett, att motiveringen bort affattas på följande sätt:

Motionärens syfte är, enligt hvad han i motiveringen tydligt uttalar, att ur § 13 i ordningsstadgan för rikets städer skola utsöndras alla stadganden rörande allmänna föredrag och allmänna sammanträden. Detta skulle innebära upphäfvande af skyldigheten att derom göra anmälan hos polismyndigheten och att, om föredrag eller sammanträde skall hållas på gata, torg eller annan allmän plats eller på annat under bar himmel beläget ställe, till hvilket allmänheten eljest har obehindradt tillträde, afvakta polismyndighetens tillstånd äfvensom af polismyndighetens befogenhet att upplösa sammankomst, då den eger rum utan vederbörlig anmälan eller tillåtelse eller bland de närvarande uppkommer oordning af svårare beskaffenhet, den der icke genom deltagarnes i densamma aflägsnande kan undanrödjas.

Motionärens åsigt, att anmälningspligten och skyldigheten att inhemta polismyndighetens tillstånd till sammankomster å allmänna platser äro obehöfliga och kunna borttagas, kan utskottet för sin del icke godkänna, lika litet som utskottet kan erkänna, att ifrågavarande bestämmelser, såsom motionären förmenar, stå i strid med kap. 10 § 15 strafflagen. Det skäl, som af 1862—63 års Riksdag anfördes för dess åsigt om anmälningspligtens olämplighet, nemligen »den omgång och den tidsutdrägt, som härigenom å landet ofta förorsakas, då den offentliga myndighetens representant är boende på långt afstånd eller ej kan anträffas», kan ej med fog göras gällande, då sammankomst är afsedd att hållas i stad eller köping. Då anmälningspligten i sådana fall ej kan anses såsom ett hinder eller såsom en afsevärd börda för den, som önskar anordna en sammankomst, och det ur ordningens synpunkt är nödvändigt, att polismyndigheten erhåller kännedom derom, bör ett upphäfvande af anmälningspligten enligt utskottets mening icke ifrågakomma. Likaledes synes det utskottet uppenbart, att det icke kan utan särskildt tillstånd vara medgifvet att anordna möten å allmänna platser, då derigenom allvarsamma hinder för trafiken kunna uppkomma, och skada å anläggningar förorsakas.

Men om utskottet sålunda icke kan understödja en framställning i det af motionären afsedda syftet, så finner utskottet det af honom slutligen gjorda yrkandet gifva anledning att taga i öfvervägande, om de i förevarande ämne gifna bestämmelserna äro fullt tydligt och ändamålsenligt affattade.

Utskottet anser sig i detta sammanhang böra ifrågasätta, huruvida icke stadgandena rörande församlingsrätten under nuvarande samhällsförhållanden hafva den vikt, att de borde upptagas i civillag. I vår tid, för hvilken frivillig samverkan mellan medborgare till främjande af allehanda allmänna intressen och syftsmål är ett utmärkande drag, har föreningsväsendet uppnått en utbredning, som aldrig tillföre sedan medeltiden, och församlingsväsendet står i omfattande betydelse knappast efter sin motbild under antiken, medan det öfverträffar den i mångfalden af sina uppgifter. Motionen ger emellertid icke utskottet anledning att närmare uttala sig härom.

De senaste årens erfarenhet om tillämpningen af bestämmelserna i ordningsstadgan för rikets städer rörande allmänna föredrag och sammanträden synes hafva gifvit vid handen, att de delvis äro olämpliga, delvis lemna rum för olika tolkningar. Uppgiften för ifrågavarande stadganden är att gifva ordningsmagten tillfälle att dels närvara vid allmänna sammankomster, dels vidtaga de bestämmelser och anordningar, som äro nödvändiga för upprätthållande af allmän ordning, men de böra å andra sidan icke gå längre, än som för förenämnda syfte är behöfligt. Ur denna synpunkt förefaller det vara ett onödigt tvång, att sammankomster, för hvilka tillstånd icke erfordras, icke få annonseras i tidningarna, innan anmälan hos polismyndigheten skett. Likaledes synes föreskriften, att anmälan skall göras, der så ske kan, minst 24 timmar före sammankomsten, vara väl sträng, och torde tiden utan olägenhet kunna förkortas.

Rörande sättet för anmälningspligtens fullgörande får utskottet göra följande erinringar. Det är ej bestämdt, om anmälan skall göras hos högste polismannen på platsen personligen eller om den kan ske hos någon underordnad polistjensteman, ej heller finnes någon bestämmelse, om den, som i regeln skall mottaga anmälningar, är skyldig att sätta annan person i sitt ställe, då han icke är för allmänheten tillgänglig på sådana tider, då anmälan bör ske. I förordningen saknas föreskrifter, hvarest anmälan bör ske, antingen på embetslokal eller i enskild bostad, och på hvilka tider å dagen polismyndighet är skyldig mottaga anmälningar. I dessa afseenden borde tydligare bestämmelser vara gifna, äfven om olika lokala förhållanden, särskildt polis-

myndighetens organisation, föranleda dertill, att olikartade föreskrifter icke kunna göras gällande inom alla samhällen. Föreskrift bör äfven lemnas derom, huruvida anmälan skall ske skriftligt eller om den kan få göras muntligt, hvarjemte rätten att göra anmälan genom ombud bör tydligt uttalas.

Då fall inträffat, der polismyndigheten synes hafva vägrat tillåtelse till sammankomster å allmänna platser, utan att ett sådant förbud haft tillräcklig anledning ur synpunkten af ordningens upprätthållande, eller der polismyndigheten dröjt med att fatta beslut öfver ansökning om dylik tillåtelse så länge, att sammankomsten icke kunnat hållas, lär det vara nödvändigt, till förekommande af godtycke från polismyndighetens sida, att författningen tydligt föreskrifver, att tillstånd ej må förvägras, utan att sådant i den allmänna ordningens intresse är behöfligt, och att beslut skall meddelas genast eller inom bestämd, kort tid.

Bestämmelser torde äfven böra lemnas, under hvilka förhållanden förbud må kunna utfärdas mot hållande af möten på aftonen, sedan mörkret inbrutit, eller nattetid, på det icke polismyndigheterna, i saknad af föreskrifter härom, må handla efter godtycke i sådana fall.

Angående stadgandet, att polismyndigheten eger att förbjuda förnyande af tillställning, som åsyftar eller innebär något, som strider emot sedlighet eller allmän lag eller föranleder till svårare oordning, så har ur åtskilliga rättegångar, som under senare tid efter förordnande af justitieombudsmannen förts emot polismyndigheten i flere städer, framgått, att berörda stadgande endast i ringa mån eger tillämpning på allmänna föredrag och i öfrigt saknar betydelse, då en person, som blifvit straffad för uttalanden i offentligt föredrag, är oförhindrad att hålla nytt föredrag med uppgifvet annat ämne.

Slutligen anser sig utskottet böra uttala önskvärdheten deraf, att vid en omarbetning af § 13 i ordningsstadgan för rikets städer bestämmelserna rörande allmänna föredrag och sammankomster icke längre gifvas i sammanhang med ordningsföreskrifter för skådespel, lindansning och dylika tillställningar, utan sammanföras i ett särskildt moment.

Då utskottet alltså, utan att i allo dela motionärens uppfattningssätt, för sin del finner en omarbetning af ifrågavarande stadganden behöflig, får utskottet hemställa, etc.